

Joanna Liskowska, Bożena Sury

POLICYJNE DZIAŁANIA PROFILAKTYCZNE NA RZECZ OCHRONY DZIECI I MŁODZIEŻY NA TERENIE WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Z Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku
Naczelnik: mł. insp. mgr R. Częścik

Motto: *Ochrona życia i zdrowia dzieci to najwyższa wartość w służbie Policji*

Słowa kluczowe: profilaktyka, ochrona, dzieci, młodzież.

Profilaktyka jest jednym ze sposobów reagowania na rozmaite zjawiska społeczne, które oceniane są jako szkodliwe i niepożądane. W potocznym rozumieniu istotą działań profilaktycznych jest zatem przeciwdziałanie zagrożeniom. Odpowiednio do stopnia tego zagrożenia działania te powinny być prowadzone na trzech poziomach i adresowane do grup niskiego, podwyższonego i wysokiego ryzyka. Na każdym z poziomów stosuje się różne strategie działania - informacyjne, edukacyjne, interwencyjne, alternatywne i zmniejszania szkód.

Historia budowania programów profilaktycznych sięga lat sześćdziesiątych XX wieku jednak profesjonalne działania prewencyjne wdrażane są i realizowane dopiero od dwudziestu lat.

W ciągu ostatnich lat pojawia się coraz więcej różnego rodzaju ofert profilaktycznych. Ich wartość merytoryczna jest różna i przy tym niezwykle trudno jest ją ocenić.

Podlaska Policja realizuje szereg długofalowych programów profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży. Są one prowadzone są od kilku lat i śmiało można powiedzieć, że są to narzędzia realizowane zgodnie z najnowszymi tendencjami w profilaktyce i co najważniejsze sprawdzone.

Prezentowany artykuł stanowi przegląd najważniejszych działań prewencyjnych realizowanych przez Podlaską Policję (m.in. wspólnie z Samodzielnym Publicznym Dziecięcym Szpitalem Klinicznym w Białymstoku) oraz przybliża wiedzę o zasadach na jakich powinna opierać się skuteczna profilaktyka.

PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI PROFILAKTYCZNEJ – ZAGROŻENIE

Specyfika okresu rozwojowego oraz brak właściwej opieki ze strony osób dorosłych to główne powody negatywnych zdarzeń z udziałem dzieci i młodzieży. Są to przede wszystkim wypadki komunikacyjne, zdarzenia związane z samodzielnym przebywaniem dziecka w domu, z pracami polowymi w gospodarstwie rolnym, pogryzienia przez pozostające bez opieki psy, utonięcia, porażenia prądem oraz zatrucia.

Statystyki policyjne wskazują również na nie słabnący proces brutalizacji życia społecznego, w którym widoczny udział przypada dzisiejszej młodzieży. Narkomania, alkoholizm, przemoc rówieśnicza, samobójstwa - to problemy współczesnego życia

szkolnego, rodzinnego i społecznego.

Niejednokrotnie również dziecko staje się ofiarą zaplanowanego i celowego działania osób dorosłych - ofiarą przestępstwa. Poniżej przedstawiono dane liczbowe obrazujące przestępczość w województwie podlaskim.

W 2005 roku na terenie województwa podlaskiego ujawniono 12.568 sprawców przestępstw, z czego 1.496 stanowili nieletni, którym udowodniono 1.375 czynów karalnych. Wśród ogólnej liczby nieletnich sprawców czynów karalnych odnotowano 181 dzieci, czyli osób do 13-go roku życia, którym udowodniono popełnienie 98 czynów.

Wśród ogólnej liczby stwierdzonych czynów dotyczących narkotyków blisko 13 % stanowią czyny osób nieletnich.

Dane obrazujące rozmiar zjawiska prze-

mocy rówieśniczej wskazują na wzrost następujących rodzajów czynów karalnych: rozboje i wymuszenia rozbójnicze - 148 nieletnich, uszczerbek na zdrowiu - 83 nieletnich, bójki lub pobicia – 80 nieletnich.

Ogromną liczbę małoletnich ofiar przestępstw notuje się w zdarzeniach związanych z nieprawidłowym funkcjonowaniem rodziny. W 2003 roku na terenie województwa podlaskiego odnotowano łącznie 7.855 ofiar przemocy domowej, w tym 3.554 osoby to nieletnie ofiary.

Spośród 101 ofiar przestępstw przeciwko obyczajności aż 50 % stanowią ofiary małoletnie.

W 2005 r. doszło do 115 wypadków drogowych, w których brali udział małoletni, w wyniku których 124 małoletnich zostało rannych zaś 5 zabitych.

Zachowania ryzykowne jednostki oraz jej podatność na stanie się ofiarą przestępstwa są wypadkową różnych czynników, które tkwią w niej samej oraz w jej otoczeniu. Są to czynniki wewnętrzne (system osobowości) i zewnętrzne, do których przede wszystkim zaliczyć należy rozluźnienie więzi rodzinnych, zmianę modelu rodziny, jej patologię oraz niewątpliwie ograniczenie pełnienia funkcji wychowawczych przez szkołę.

Z rozwojem różnego rodzaju nowych zagrożeń i negatywnych zjawisk społecznych, na które narażony jest młody człowiek wiąże się również w ogromnej mierze sam rozwój cywilizacji – choćby niekontrolowany i jakże często zgubny wpływ środków masowego przekazu, rozwój motoryzacji czy też zagrożenia związane z Internetem. Pod uwagę należy wziąć także naturalną skłonność do lekkomyślności oraz słabej kontroli własnych emocji dzieci i młodzieży – co w zestawieniu z brakiem doświadczenia życiowego i znajomości technik radzenia sobie z problemami często może doprowadzić do tragedii.

PROFILAKTYKA POLICYJNA JAKO DZIAŁANIE WIELOPOZIOMOWE

Jednym ze sposobów reagowania na rozmaite zjawiska społeczne, które oceniane są jako szkodliwe i niepożądane jest profilaktyka. W potocznym rozumieniu istotą działań profilaktycznych jest zatem przeciwdziałanie zagrożeniom. Odpowiednio do stopnia tego zagrożenia działania te powinny być prowadzone na trzech poziomach.

1. Profilaktyka I stopnia to zapobieganie ukierunkowane na całą społeczność. Adresowana jest do grupy niskiego ryzyka. Obejmuje ona np.:

- szeroko rozumianą edukację dzieci, młodzieży, rodziców, nauczycieli oraz innych osób dorosłych w danym środowisku lokalnym
- inicjowanie i przeprowadzanie konkursów dla dzieci, młodzieży, bądź też całej społeczności o tematyce promującej zdrowy styl życia wolny od uzależnień i zachowań ryzykownych,
- stworzenie rankingu najbezpieczniejszych miejsc przeznaczonych dla dzieci i młodzieży na danym terenie, w celu ich wypromowania oraz wspierania ich programów alternatywnych,
- promowanie idei „pozytywnego wpływu rówieśniczego” poprzez tworzenie różnego rodzaju młodzieżowych grup liderkich, wolontariuszy,
- festyny, debaty społeczne nt. współczesnych zagrożeń i możliwości przeciwdziałania tym zjawiskom,
- kampanie medialne,
- kolportaż materiałów informacyjnych – ulotek, broszur – nt. bezpiecznych zachowań oraz przekazywanie informacji nt. zakres usług świadczonych przez różne placówki i instytucje pomocowe na rzecz ochrony dziecka i rodziny

W profilaktyce ważne jest zachowanie kolejności działań. Działania pierwszorzędowe realizowane w klasach szkolnych

mogą przyczynić się do poprawy funkcjonowania zarówno całych grup jak i poszczególnych jednostek. Zawsze jednak może zdarzyć się tak, iż w grupie znajdują się uczniowie (np.: z rodzin patologicznych), dla których skuteczność tej profilaktyki jest za słaba. Dzieci te mogą ujawnić się w trakcie trwania danego programu prewencyjnego. Każdy taki przypadek wymaga podjęcia indywidualnych działań interwencyjnych w ramach profilaktyki drugorzędowej.

2. Profilaktyka II stopnia to zapobieganie ukierunkowane na zdiagnozowaną, zagrożoną społeczność dzieci i młodzieży, która np.: przejawia już pewne symptomy demoralizacji (tzw. grupa średniego ryzyka, eksperymentujący). Jej celem jest ograniczenie zakresu i czasu trwania danego zachowania ryzykownego poprzez umożliwienie wycofania się z niego. Profilaktyka ta obejmuje m.in.:

- uruchamianie młodzieżowych, rodzinnych itp. telefonów zaufania, punktów konsultacyjnych, pomocowych,
- powoływanie tzw. zespołów problemowych w przypadku zaistnienia sytuacji szczególnie zagrażającej zdrowiu i bezpieczeństwu danego dziecka, czy całej rodziny,
- ukierunkowane kampanie informacyjne,
- modyfikację prawa i zarządzeń w celu promocji pozytywnych zmian w zachowaniu społeczności o wysokim stopniu ryzyka lub w celu zapobiegania ekspansji danego zjawiska,
- bezpośrednio oddziaływanie na jednostkę, np.:
 - oddziaływanie profilaktyczno-interwencyjne (rozmowy ostrzegawcze, dozór wychowawczy, itp.) w stosunku do osób nieletnich, umieszczanych w Izbie Wyrzecznień,
 - oddziaływanie profilaktyczne w świetlicy socjoterapeutycznej,
- szkolenie nauczycieli i osób realizujących programy zapobiegawcze;

3. Profilaktyka III stopnia to zapobieganie ukierunkowane na jednostki, które zostały już dotknięte dysfunkcją/zagrożeniem, a zatem adresowana jest do grupy wysokiego ryzyka. Ma ona na celu przeciwdziałanie pogłębianiu się procesu chorobowego i degradacji społecznej oraz umożliwienie powrotu do normalnego życia w społeczeństwie (leczenie, rehabilitacja i resocjalizacja). Działania na tym poziomie nastawione są zarówno na indywidualne problemy każdej jednostki oraz na specyficzne trudności związane z typem zaburzenia. Obejmuje ona przede wszystkim:

- inicjowanie tworzenia doraźnych struktur i ośrodków (baza terapeutyczna, opiekuńczo-wychowawcza),
- nadzór nad nieletnimi sprawcami czynów karalnych, uzależnionymi, zdemoralizowanymi,
- zapobieganie wtórnej wiktymizacji u ofiar przestępstw (przede wszystkim związanych z przemocą),
- działania profilaktyczno-wychowawcze w Policijnej Izbie Dziecka.

Na poszczególnych poziomach profilaktyki stosuje się kilka strategii.

- Strategie informacyjne
- Strategie edukacyjne
- Strategie alternatywne
- Strategie interwencyjne
- Strategie zmniejszania szkód

Strategie informacyjne, edukacyjne i alternatywne stosuje się na wszystkich 3 poziomach profilaktyki. Strategie interwencyjne jako działania głębsze i bardziej indywidualizowane zastrzeżone są dla poziomu drugiego i trzeciego. Strategie zmniejszania szkód przewidziane są głównie dla potrzeb profilaktyki trzeciorzędowej.

1. Działania informacyjne – ich celem jest dostarczenie informacji na temat skutków zachowań ryzykownych i tym samym umożliwienie jednostce dokonania racjo-

nalnego wyboru. Nieostrożne i nieumiejętne upowszechnianie informacji na temat zagrożeń może powodować ich wzrost. Dlatego, dla zapewnienia efektywności programów informacyjnych (rozumianej jako ograniczenie liczby negatywnych zdarzeń), przy ich tworzeniu i realizacji należy spełnić kilka podstawowych warunków, tj.:

- przekazywane informacje muszą być rzetelne,
- przekazywane informacje powinny być dostosowane do możliwości percepcyjnych odbiorcy i do już posiadanego zasobu wiedzy,
- informacja powinna być podawana rzeczowo (aby nie wzbudzać ciekawości lub niedowierzania),
- informacja nie powinna być nadmiernie szczegółowa (aby nie stanowiła instruktażu dla konkretnego zachowania ryzykownego).

W przypadku zaniechania przestrzegania pewnych zasad działania informacyjne mogą mieć bardzo niską skuteczność lub nawet powodować poważne szkody.

Zmiana posiadanych przez jednostkę zasobów informacji (zwłaszcza spowodowana działaniem perswazyjnego komunikatu) wcale nie musi pozytywnie wpływać na zachowanie jednostki. Głównym motywem działania jednostki jest bowiem korzyść jaką odnosi ona z danego zachowania. Te właśnie doraźne korzyści mają dla niej większe znaczenie niż odległe negatywne następstwa zachowań ryzykownych.

Działania profilaktyczne powinny być zatem skierowane na zakwestionowanie niekorzystnych norm, oczekiwań i przekonań na dany temat oraz powinny umożliwić zbudowanie w ich miejsce norm, przekonań i oczekiwań prawdziwych i pozytywnych.

2. Działania edukacyjne – ich celem jest pomoc w rozwijaniu umiejętności psychologicznych i społecznych jednostki

(umiejętności nawiązywania kontaktów z ludźmi, radzenia sobie ze stresem, rozwiązywania konfliktów, opierania się naciskom otoczenia, itp.). U podstaw tej strategii leży przekonanie, iż ludzie nawet dysponujący odpowiednią wiedzą, podejmują zachowania ryzykowne z braku wielu umiejętności niezbędnych w życiu społecznym. Działania te uważane są za jedne z najbardziej skutecznych.

3. Działania alternatywne – ich celem jest oddziaływanie profilaktyczne na jednostkę poprzez stwarzanie możliwości zaangażowania się w jakiś rodzaj działalności pozytywnej (np.: społecznej, sportowej) jako kontrpropozycji dla zachowań ryzykownych. Programy takie organizowane w szkołach, osiedlach czy gminach stwarzają młodzieży możliwość zaangażowania się w działalność, która daje satysfakcję, sprzyja rozwojowi i która jest akceptowana społecznie.

4. Działania interwencyjne – ich celem jest udzielanie wsparcia w przypadku zaistnienia różnych sytuacji kryzysowych. Konieczność zastosowania indywidualnych dla każdego przypadku metod sprawia, iż trudno jest ocenić ich skuteczność.

5. Działania zmniejszania szkód – ich uzasadnieniem jest założenie, że wiele osób nigdy nie zrezygnuje z zachowań ryzykownych, należy więc zmniejszyć samo zagrożenie. Podstawowe elementy tej strategii to np.: docieranie z opieką medyczną do narkomanów, wydawanie czystych narkotyków na receptę, wymiana igieł i strzykawek, pomoc socjalna, etc.

Stosunkowo nową tendencją w profilaktyce policyjnej, związaną z przekonaniem (potwierdzone badaniami) o silnej interakcji pomiędzy rówieśnikami w okresie dorastania, jest praca z młodzieżowymi liderami. Ponieważ nie cała młodzież identyfikuje się z narzuconymi (negatywnymi) normami, lider posiadający silny autorytet (np. harcerz) może mieć ogromny wpływ na swoich rówieśników ośmielając inne osoby

do podobnych zachowań. Poza tym złe doświadczenia młodzieży z kontaktów z dorosłymi często powodują u młodych ludzi przekonanie, iż od dorosłych nie można spodziewać się niczego dobrego. Stąd tak ważną wydaje się być rola młodzieżowego lidera.

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁAŃ PREWENCYJNYCH REALIZOWANYCH PRZEZ PODLASKĄ POLICJĘ

1. Inicjowanie i wdrażanie programów profilaktycznych adekwatnych do rodzaju i skali zagrożeń występujących na terenie woj. podlaskiego.
2. Działania usprawniające procedury prawne i opiekuńcze podejmowane wobec dzieci – ofiar przestępstw oraz usprawniające ujawnianie przestępstw skierowanych przeciwko dzieciom i młodzieży.
3. Inicjowanie i wdrażanie programów profilaktycznych adekwatnych do rodzaju i skali zagrożeń występujących na terenie woj. podlaskiego

Podlaska Policja realizuje szereg długofalowych programów profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży. Są one prowadzone są od kilku lat i śmiało można powiedzieć, iż są to narzędzia sprawdzone.

W ramach programów prowadzone są akcje informacyjne, działania edukacyjne, kampanie (np.: najnowsza kampania **Stop Bezmyślności** – skierowana do właścicieli psów oraz osób będących świadkami niebezpiecznych zdarzeń z udziałem psów). W miarę zmieniających się warunków realizowane programy poszerzane są o aktualne treści oraz nowoczesne formy realizacji. Zaangażowaniu uczestników sprzyja stosowanie różnorodnych aktywnych technik pracy z grupą: pedagogiki zabawy, dramy, wizualizacji, dyskusji, burzy mózgów, etc.

Omawiane projekty profilaktyczne zawierają wszystkie wyżej opisane strategie: edukacyjne, informacyjne oraz alternatyw-

ne i skierowane są do wszystkich grup wiekowych, począwszy od dzieci w wieku przedszkolnym po licealistów:

- a) **Bezpieczny Przedszkolak** i zajęcia **Zły dotyk** – ukierunkowany na ograniczenie liczby niebezpiecznych zdarzeń z udziałem dzieci w wieku przedszkolnym;
- b) **Stop patologiom** (Festiwal Małych Form Teatralnych i Poniedziałki Profilaktyczne – działania alternatywne), którego podstawowym celem jest:
 - stworzenie w środowisku młodzieży skutecznych mechanizmów obronnych wobec negatywnych zjawisk społecznych, takich jak: narkomania, alkoholizm, przemoc i nietolerancja;
 - pobudzanie aktywności pedagogów i wychowawców szkół wszystkich szczebli na rzecz pracy profilaktycznej;
- c) **Bezpieczne wakacje/ferie** (Konkurs **Nasze Bezpieczeństwo** i działania **Letnia/Zimowa szkoła bezpieczeństwa**) – których celem jest przygotowanie dzieci i młodzieży do bezpiecznego wypoczynku podczas wakacji, (ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z terenów wiejskich, które lato spędzają w domu);
- d) **Bezpieczna droga do szkoły/domu** (Teatrzyk „Miś, Ola i Bandyta” – forma realizacji) – mający na celu zapewnienie dzieciom bezpiecznej drogi do szkoły;
- e) **Bezpieczna komórka** – ukierunkowany na ograniczenie liczby przestępstw, zwłaszcza rozbójniczych, których przedmiotem zaboru jest telefon komórkowy, w tym szczególnie czynów popełnianych przez nieletnich i na szkodę nieletnich;
- f) **Twoje życie – Twój wybór** – którego celem jest uświadomienie młodzieży zagrożeń wynikających z podejmowania pracy za granicą oraz działalności przestępczej firm i osób – pośredników na rynku pracy;
- g) **Wychowawca podwórkowy** (WP KWP w Białymstoku jest inicjatorem tych działań) – który oparty jest na modelu pracy profilaktyczno-wychowawczej w śro-

dowisku otwartym – na ulicy, podwórku, boisku, w parku, ogrodzie jordanowskim, na dworcu, i w innych miejscach spotkań młodzieży.

Zakłada się, że pozytywne zmiany w środowisku dziecka spowodują pożądaną zmianę jego zachowania. Ponieważ zachowanie dziecka jest najczęściej reakcją na sytuację domową i szkolną, niezwykle ważne jest zatem równoczesne profilaktyczne oddziaływanie na rodzinę i – jeśli to możliwe – szkołę. Zwiększenie kompetencji rodziców w ich roli wychowawczej umożliwi rodzicom unikanie poważnych błędów wychowawczych mogących prowadzić do powstania u dziecka dysfunkcji. Podobnie jest z nauczycielami – wzrost ich wiedzy i kompetencji może zaowocować wzmocnieniem więzi ucznia ze szkołą i pośrednio przyczynić się do wzrostu zainteresowania nauką szkolną.

Zgodnie z powyższym założeniem adresatami policyjnych działań profilaktycznych są:

- dzieci i młodzież,
- rodzice,
- kadra pedagogiczna placówek oświatowych,
- społeczność lokalna.

W zależności od wieku adresata działań profilaktycznych prewencja ukierunkowana jest na realizację poszczególnych zagadnień:

- a) dzieci w wieku przedszkolnym
- *bezpieczny/niebezpieczny* – kształtowanie umiejętności różnicowania sytuacji i zachowań bezpiecznych i niebezpiecznych dla dziecka,
 - *nauka zasad bezpiecznej ewakuacji w sytuacji zagrożenia*,
 - *mój przyjaciel policjant* – kształtowanie postaw zaufania wobec osoby w mundurze oraz trening umiejętności zwracania się o pomoc,
 - *na wesoło o ruchu drogowym* – wczesna

edukacja w zakresie zasad uczestnictwa w ruchu drogowym, kształtowanie właściwych postaw rozważliwej i ostrożności na drodze, przygotowanie do samodzielnego uczestnictwa w ruchu drogowym,

- *pies na mojej drodze* – kształtowanie właściwych zachowań w kontakcie z psem oraz w sytuacji zagrożenia ze strony zwierząt, nauka tolerancji i szacunku wobec zwierząt i przyrody,
- *obcy niebezpieczny* – kształtowanie umiejętności różnicowania zachowań osób obcych niebezpiecznych i obcych bezpiecznych, nauka właściwych zachowań w kontakcie z osobą obcą,
- *zły dotyk* – kształtowanie świadomości istnienia i różnicowania *dobrych i złych tajemnic, dobrych i złych dotyków* oraz umiejętności zwracania się o pomoc do osoby dorosłej, nauka mówienia *nie*,
- nauka ewakuacji;

b) dzieci w wieku wczesnoszkolnym i szkolnym (I-VI klasy szkół podstawowych):

- nauka podstawowych zasad uczestnictwa w ruchu drogowym,
- nauka właściwych zachowań w sytuacji zagrożenia mogących wystąpić w drodze do domu/ szkoły,
- *umiem pomagać* – rozwijanie postawy odpowiedzialności za własne bezpieczeństwo oraz bezpieczeństwo innych osób, nauka szybkiego i właściwego reagowania w sytuacji zagrożenia oraz umiejętności zwracania się o pomoc,
- nauka właściwych zachowań w przypadku zagrożenia ze strony zwierząt,
- kształtowanie prawidłowych zachowań w związanych samodzielnym przebywaniem dziecka w domu - bezpieczne/niebezpieczne zabawy, przedmioty itp.,
- zagrożenia płynące z sieci Internet,
- nauka właściwych zachowań w kontakcie z osobą obcą - podstawowy trening asertywności - sztuka mówienia "nie",
- kształtowanie postaw właściwego reagowania w przypadku stania się ofiarą lub

- świadkiem przestępstwa - promocja sposobów informowania służb ratowniczych,
- nauka prawidłowych zachowań w trakcie letniego i zimowego wypoczynku (zagadnienia przeciwpożarowe, bezpieczeństwa na wodzie, w lesie itp.),
- kształtowanie postaw promujących zdrowy styl życia,
- zagrożenia pożarowe i terrorystyczne;

c) dzieci w wieku gimnazjalnym (13-15 lat):

- zagadnienia związane z bezpieczeństwem w ruchu drogowym,
- odpowiedzialność karna osób nieletnich - czyny związane z ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii, wychowaniu w trzeźwości, piractwo komputerowe, przemoc rówieśnicza, rozboje, kradzieże i włamania, uszkodzenia mienia, itp.,
- zagrożenia związane z posiadaniem telefonów komórkowych i prawidłowego postępowania prewencyjnego w tym zakresie,
- zagrożenia płynące z sieci Internet,
- sposoby reagowania w przypadku stania się ofiarą bądź świadkiem przestępstwa,
- prawa dziecka i konsekwencje ich łamania,
- kształtowanie postawy poszanowania porządku prawnego i kultury prawnej w życiu codziennym,
- alternatywne formy spędzania czasu wolnego,
- promocja prozdrowotnego stylu życia wolnego od uzależnień,
- zagrożenia pożarowe i terrorystyczne;

d) młodzież ponadgimnazjalna:

- zapoznanie z podstawowymi przepisami prawa o ruchu drogowym,
- odpowiedzialność karna osób nieletnich - czyny związane z ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii, wychowaniu w trzeźwości, piractwo komputerowe, przemoc rówieśnicza, rozboje, kradzieże i włamania, uszkodzenia mienia itp.,

- aspekty zjawiska przemocy w rodzinie,
- zagrożenia związane z posiadaniem telefonów komórkowych i prawidłowego postępowania prewencyjnego w tym zakresie,
- destrukcyjne oddziaływanie sekt i subkultur młodzieżowych - metody werbowania, opis szkodliwej zależności funkcjonowania w sekcie, czy subkulturze, metody właściwego postępowania w kontakcie z członkami sekt, subkultur,
- podstawowe zasady bezpiecznego podejmowania pracy w kraju i za granicą,
- sposoby reagowania w sytuacji stania się ofiarą bądź świadkiem przestępstwa,
- zagrożenia pożarowe i terrorystyczne;

e) rodzice/opiekunowie:

- omówienie przyczyn najczęściej występujących wypadków i zdarzeń z udziałem dzieci oraz sposobów ich unikania
- zapoznanie z zasadami odpowiedzialności osób dorosłych za bezpieczeństwo zachowanie dzieci będących pod ich opieką
- przyczyny i objawy ryzykownych zachowań występujących u dzieci i młodzieży
- prawne, społeczne i medyczne aspekty narkomanii
- zasady postępowania w przypadku podejrzenia u dziecka sytuacji eksperymentowania ze środkami narkotycznymi, alkoholem, występowania zachowań agresywnych, przynależności do destrukcyjnych subkultur młodzieżowych itp.
- zagrożenia wynikające z wakacyjnymi wyjazdami młodzieży za granicę oraz z podejmowania pracy
- zakres usług świadczonych przez różne placówki i instytucje pomocowe na rzecz ochrony dziecka i rodziny

f) kadra pedagogiczna:

- przypomnienie podstawowych zasad BHP, zagrożenia pożarowe i terrorystyczne,
- zapoznanie z aspektami prawnymi dot. odpowiedzialności nauczyciela za bez-

- pieczeństwo dzieci na terenie placówki oświatowej,
- zapoznanie z zasadami bezpieczeństwa w trakcie wycieczek poza teren placówki oświatowej,
 - instruktaż pierwszej pomocy przedmedycznej,
 - podstawowe zasady bezpieczeństwa w sytuacji konieczności przeprowadzenia ewakuacji na terenie placówki oświatowej,
 - zapoznanie z podstawowymi symptomami zespołu dziecka krzywdzonego i sposobami interwencji w w/w kwestii,
 - objawy demoralizacji dziecka oraz zasady prawidłowego reagowania w sytuacji procesy demoralizacji ucznia,
 - zapoznanie z procedurami współpracy Policji ze szkołą – algorytmy postępowania w sytuacji wystąpienia zagrożeń, patologii itp.,
 - zapoznanie z zasadami postępowania w przypadku zdiagnozowania kryzysowej sytuacji rodzinnej/szkolnej ucznia,
 - zakres usług świadczonych przez różne placówki i instytucje pomocowe na rzecz ochrony dziecka i rodziny.

Współrealizatorzy policyjnych działań profilaktycznych

Do prowadzenia działań prewencyjnych ukierunkowanych na dzieci i młodzież, w ramach swych zadań statutowych, zobowiązanych jest wiele instytucji. Są to placówki oświatowe, pomoc społeczna, placówki penitencjarne, organizacje pozarządowe, wyznaniowe, służba zdrowia, etc. Dlatego też Podlaska Policja, mając na względzie zapewnienie wielopłaszczyznowego nurtu oddziaływań profilaktycznych, realizując działania prewencyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży współpracuje między innymi z:

- przedstawicielami terenowych władz samorządowych;
- Kuratorium Oświaty;
- Ośrodkami Pomocy Społecznej;

- Placówkami Służby Zdrowia;
- Powiatowymi Centrami Pomocy Rodzinie;
- Placówkami Resocjalizacyjnymi;
- Świetlicami Środowiskowymi, Opiekuńczo-Wychowawczymi oraz Socjoterapeutycznymi,
- Związkiem Harcerstwa Polskiego
- Komisjami ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
- Młodzieżowym Ośrodkiem Terapii i Readaptacji „ETAP”;
- poradniami psychologicznymi, pedagogicznymi, rodzinnymi itp.;
- kadrami pedagogiczną szkół i placówek oświatowych
- studentami uczelni wyższych:
- Poradniami Zdrowia Psychicznego;
- Powiatowymi Zespołami Pomocy Lokalnej ds. Narkomanii, HIV/AIDS;
- Młodzieżowym Ruchem na Rzecz Przeciwdziałania Narkomanii – MONAR,
- Stacjami Sanitarno-Epidemiologicznymi SANEPID;
- młodzieżowymi grupami streetworkorów;
- Fundacjami (LA STRADA, Dzieci Niczyje);
- podmiotami o działalności sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej;
- przedstawicielami lokalnych mediów;
- lokalnymi społecznikami.

Nasze wieloletnie doświadczenia w procesie realizacji programów prewencyjnych wskazują, że partnerskie współdziałanie Policji z podmiotami pozapolicyjnymi jest gwarantem zwiększenia skuteczności tych działań.

Zapewnienie szerokiego grona odbiorców

Z uwagi na konieczność zapewnienia jak najszerszego odbioru społecznego realizowanych programów profilaktycznych, w Wydziale Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku opracowano program pn. „Stażysta w policyjnej profilaktyce”, który zakłada bezpośrednie uczestnic-

two w prowadzeniu działań profilaktycznych osób spoza Policji - w ramach stażu. Beneficjentami programu realizowanego na mocy porozumienia z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Białymstoku oraz Kuratorium Oświaty w Białymstoku byli bezrobotni absolwenci wyższych uczelni o kierunkach pedagogicznych, psychologicznych i społecznych. W ramach w/w przedsięwzięcia w jednostkach terenowych woj. podlaskiego zatrudnionych zostało 51 osób, które po przeszkoleniu (przez funkcjonariuszy Policji oraz przedstawicieli podmiotów pozapolicyjnych) w maju 2005 roku rozpoczęły realizację zajęć profilaktycznych z dziećmi i młodzieżą.

Celem głównym projektu było ograniczenie negatywnych zdarzeń z udziałem dzieci i młodzieży poprzez zwiększenie liczby i systematyczności realizowanych działań prewencyjnych w ramach wybranych programów profilaktycznych. Wstępna analiza efektywności programu wskazuje, iż jego cel główny został w pełni osiągnięty.

Projekt został pozytywnie przyjęty w jednostkach Policji woj. podlaskiego. Stażyści w dużej mierze odciążyli funkcjonariuszy Policji od czynności związanych z udziałem w działaniach edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży. Ponadto spotkania prowadzone przez stażystów zostały starannie i ciekawie przygotowane. Program zyskał także wysokie uznanie nauczycieli, pedagogów, dyrektorów i lokalnego społeczeństwa, czego dowodem są liczne podziękowania kierowane na ręce komendantów poszczególnych jednostek. Również wyniki ankiet ewaluacyjnych wypełnianych przez opiekunów grup dzieci i młodzieży (nauczycieli, pedagogów, wychowawców, dyrekcję) wskazują jednoznacznie, iż kompetencje, przygotowanie stażystów, metody ich pracy oraz zainteresowanie odbiorców oceniane są bardzo wysoko. W chwili obecnej przygotowywana jest druga edycja projektu.

4. Działania usprawniające procedury prawne i opiekuńcze podejmowane wobec dzieci ofiar przestępstw oraz usprawniające ujawnianie przestępstw skierowanych przeciwko dzieciom i młodzieży

Podnoszenie kwalifikacji zawodowych przedstawicieli środowisk działających w obszarze edukacji i ochrony ofiar przestępstw

Profilaktyczne działania na rzecz ochrony dziecka realizowane przez Podlaską Policję zawierają szereg zadań ukierunkowanych na szeroko rozumianą edukację społeczeństwa. W przypadku realizacji celu, jakim jest zwiększenie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży szczególnie ważnym jest edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza opiekunów/rodziców i nauczycieli w zakresie podstawowej diagnozy zagrożeń, identyfikacji objawów zachowań ryzykownych, czy też właściwego postępowania w przypadku stwierdzenia zagrożenia. W związku z powyższym funkcjonariusze Policji prowadzą liczne szkolenia wśród:

- nauczycieli, dyrektorów, kadry pomocniczej szkół i placówek oświatowych,
- studentów,
- wychowawców świetlic socjoterapeutycznych,
- instruktorów harcerstwa, etc.

Policjanci uczestniczą także w szkolnych zebraniach rodziców wskazując główne zagrożenia dzieci i młodzieży, ich przyczyny, środki zaradcze, jak też działania pomocowe. Każdy rodzic zapoznawany jest z wykazem placówek i instytucji, które wspomagają działania wychowawcze, prowadzą działalność pomocową i terapeutyczną.

Należy również zaznaczyć, że w ramach realizacji różnych programów profilaktycznych podlascy dzielnicowi odbywają szereg spotkań ze społecznością lokalną w zakresie prewencji różnego rodzaju zagrożeń, podkreślając konieczność zgłaszania i właściwego reagowania w przypadku zaistnie-

nia sytuacji krzywdzenia, zaniedbywania lub jakiegokolwiek wykorzystywania dzieci.

Zapewnienie odpowiedniego poziomu obsługi procesowej dzieci – ofiar/świadków przestępstw

Rozwój współczesnych zagrożeń niejednokrotnie stawia dziecko w trudnej sytuacji podmiotu procedur prawnych. Dziecko może być świadkiem lub pokrzywdzonym w procesie karnym, co stanowi dla niego sytuację stresową i niejednokrotnie traumatyczną. Dzięki kilkuletniej współpracy Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku z Samodzielnym Publicznym Dziecięcym Szpitalem Klinicznym w Białymstoku od stycznia 2004 roku na terenie SP DSK funkcjonuje tzw. „Niebieski pokój” pełniący rolę swoistego spoiwa działań medycznych, policyjnych, sądowych oraz terapeutycznych. Warunki „Niebieskiego pokoju” gwarantują ograniczenie do minimum czynników traumatyzujących, tj. wielokrotne przesłuchiwanie dziecka, przewożenie do odrębnych placówek na obdukcję itp. Ponadto profesjonalne wyposażenie pokoju daje możliwość właściwej rejestracji przebiegu czynności procesowych i ich ewentualne odtwarzanie w toku dalszych procedur prawnych. Biorąc pod uwagę konieczność odpowiedniego traktowania dziecka – ofiary przestępstwa w wielu jednostkach Policji na terenie woj. podlaskiego powstały także tzw. przyjazne pokoje, w których prowadzone są czynności z udziałem dzieci.

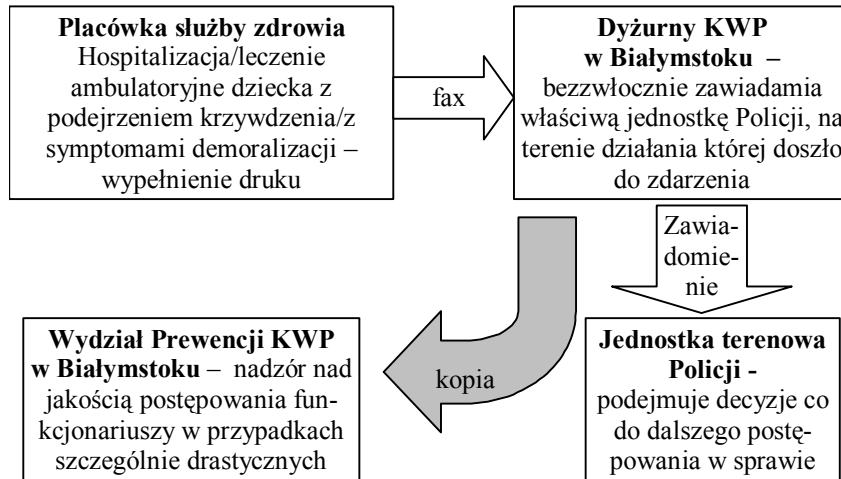
W celu właściwej realizacji działań w ramach „niebieskiego pokoju”, zorganizowano szkolenie prokuratorów, sędziów i policjantów z terenu woj. podlaskiego, które przeprowadzone zostało przez trenerów Fundacji Dzieci Niczyje. Celem głównym tego szkolenia było wyposażenie przedstawicieli poszczególnych grup zawodowych w wiedzę i umiejętności dot. prawidłowego postępowania w kontakcie z dzieckiem, cech rozwojowych dzieci i wynikających z nich trudności w trakcie postępowania pro-

cesowego. W/w szkolenie dało również możliwość bezpośredniego kontaktu i możliwość współpracy prokuratorów, sędziów i policjantów w jednym celu oraz na tym samym terenie działania.

Doskonalenie procedur interwencyjnych podejmowanych w przypadku przemocy i zachowań ryzykownych

W 2004 roku Instytut Psychologii Zdrowia w Warszawie zrealizował projekt badawczy, którego celem było określenie rozmiarów zjawiska przemocy domowej oraz oferty pomocy dostępnej dla ofiar przemocy na terenie Warszawy. Jedno z badań wchodzących w skład programu obejmowało profesjonalistów, którzy w swej pracy stykają się ze zjawiskiem przemocy. Uczestniczyli w nim nauczyciele, pracownicy policji, służby zdrowia, ośrodków pomocy społecznej oraz osoby udzielające pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Przedmiotem zainteresowania były m.in.: ich postawy wobec przemocy, doświadczenia zawodowe z ofiarami przemocy i kompetencje do pomagania takim osobom. Wyniki tych badań opublikowane zostały w dwumiesięczniku „Niebieska Linia” nr 2/2005 w artykule autorstwa pani Agnieszki Riahi pt.: «Pierwsza linia frontu. Postawy, doświadczenia zawodowe i kompetencje profesjonalistów pomagających ofiarom przemocy».

Na podstawie przeprowadzonych badań można wnioskować, iż szczególnie niekorzystnie wyróżniają się dwie spośród badanych grup zawodowych, a mianowicie pracownicy służb medycznych oraz nauczyciele. *"Nie są oni zainteresowani włączeniem się w działania służące zapobieganiu przemocy i nie potrafią lub nie chcą jej trafnie rozpoznać, o czym świadczą najniższe w tych grupach wskaźniki doświadczeń zawodowych związanych z ofiarami przemocy domowej. Charakteryzują się oni słabym przygotowaniem merytorycznym do pracy z ofiarami przemocy oraz niechęcią do takich szkoleń. Mają także niekorzystne przekonania związane ze zjawiskiem przemocy".*

Ryc. 2. Obieg formularza „Druk informacji o zdarzeniu zawierającym symptomy demoralizacji bądź krzywdzenia dziecka”

podejmowania zachowań ryzykownych i tym bardziej zobligowane są do rozpoczęcia działań, które doprowadziłyby do zaangażowania innych kompetentnych służb w pomoc ofierze/rodzinie. Stąd inicjatywa Podlaskiej Policji mająca na celu szersze włączenie pracowników tych służb do systemu zapobiegania przemocy w rodzinie

W ramach doskonalenia współpracy Policji ze szkołami opracowano szczegółowe algorytmy interwencji nauczyciela w sytuacjach krzywdzenia dziecka oraz zachowań ryzykownych związanych z alkoholem i narkotykami. Zgodnie z decyzją Prezydenta Miasta Białegostoku oraz Marszałka woj. podlaskiego w/w algorytmy zostały przygotowane w formie plakatowej i po uprzednim przeszkoleniu kadry pedagogicznej rozpowszechnione w placówkach oświatowych na terenie całego woj. podlaskiego.

Próby aktywnego włączenia służby zdrowia woj. podlaskiego do systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie podjęte zostały na bazie współpracy z Samodzielnym Publicznym Dziecięcym Szpitalem Klinicznym w Białymstoku. W Polsce nie ma obowiązującego standardu postępowania lekarza w przypadku stwierdzenia przemocy domowej. To przyczynia się do maskowania

problemu. W odpowiedzi na ten problem wspólnie z przedstawicielami szpitala wypracowano system szybkiego reagowania służby zdrowia w przypadku zgłoszenia się do danej placówki dziecka noszącego ślady przemocy, zaniedbań, ale także dziecka z przejawami demoralizacji itp. Algorytm ten opiera się na (opracowanym wspólnie) „druku informacji o zdarzeniu zawierającym symptomy demoralizacji bądź krzywdzenia dziecka” (ryc. 1). Założeniem wprowadzenia druku jest ułatwienie pracownikom medycznym procedury zawiadamiania Policji o w/w przypadkach. Skrócony obieg formularza przedstawia schemat na rycinie 2.

Przedstawiony algorytm postępowania zostanie wprowadzony pilotażowo w SP DSK (jest to szpital o zasięgu regionalnym) w I kwartale 2006 roku. W przypadku pozytywnego oddźwięku, będzie on sukcesywnie wdrażany w pozostałych placówkach służby zdrowia na terenie województwa (również w przychodniach rodzinnych).

Podobne formularze opracowane zostały dla placówek szkolnych i ośrodków pomocy społecznej.

Ponadto w ramach współpracy Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku z

Samodzielnym Publicznym Dziecięcym Szpitalem Klinicznym w Białymstoku opracowano i wdrożono na terenie SP DSK profilaktyczny program II rzędu, ukierunkowany na dzieci i młodzież eksperymentującą z substancjami uzależniającymi pn. „*Interwencyjno-edukacyjny program powstrzymania zachowań ryzykownych – spożywania alkoholu i innych środków psychoaktywnych, występujących u dzieci i młodzieży*”.

Realizacja programu zakłada natychmiastowe działania interwencyjne wobec dziecka hospitalizowanego bądź, któremu udzielana jest pomoc ambulatoryjna, będącego

pod wpływem alkoholu lub innych środków psychoaktywnych (przeprowadzenie testów, powiadomienie rodziców). Po przeprowadzeniu różnicującej diagnozy klinicznej, w zależności od jej wyniku prowadzone są wobec dziecka stosowne działania profilaktyczne-psychoedukacyjne, bądź terapeutyczne oraz interwencyjne i profilaktyczne działania wobec rodziców danego dziecka. Wraz z diagnostycznymi działaniami pracowników szpitala uruchamiane są policyjne działania interwencyjne ukierunkowane na najbliższe otoczenie dziecka.

PIŚMIENICTWO

1. *Szymańska J.*: Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 2000.
2. *Świątkiewicz G.*: (red.) Profilaktyka w środowisku lokalnym, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002.
3. *Wojciechowski M.*: Mity i zasady profilaktyki uzależnień, Remedium, maj 2002.
4. *Riali A.*: Pierwsza linia frontu. Postawy, doświadczenia zawodowe i kompetencje profesjonalistów pomagających ofiarom przemocy, Niebieska Linia, nr 2/2005.

Joanna Liskowska, Bożena Sury

PROPHYLACTIC ACTIONS OF THE POLICE FOR PROTECTION OF CHILDREN AND TEENAGERS IN THE PODLASIE PROVINCE

Key words: prophylaxis, protection, children, teenagers.

Prophylaxis is one of many forms of reaction to different social events, which are assumed as harmful and undesirable. In everyday meaning counteraction to threats is the essence of prophylactic actions. According to scale of this threat such actions should be managed at three levels and directed to groups of low, medium and high risk. At every level we use different strategies of action - informative, educational, intervention, alternative and reducing of harm.

History of development of educational programs began in sixties of the XX'th century, but professional prophylactic actions have been already introduced and fulfilled from twenty years.

During last years there are more and more different prophylactic offers. Their essential value is different and very difficult for evaluation.

The Police in Podlasie province has been fulfilled many long-term prophylactic programs directed to children and teenagers. They have been conducted for a few years and we can say, that they are tools fulfilled according to the newest trends in prophylaxis and checked.

The paper is a review of the most important prophylactic actions fulfilled by the Police of Podlasie (together with Public Pediatric Clinical Hospital in Białystok) and makes rules of effective prophylaxis more clear.

Adres do korespondencji
Wydział Prewencji
Komendy Wojewódzkiej Policji
w Białymstoku
ul. Sienkiewicza 65
15-003 Białystok
Tel. 085/677 33 42
e-mail: prewencja@podlaska.policja.gov.pl